

3. ÜNİTE İSLAM VE HUKUK

KAVRAMLAR

Teklif, mükellef, edille-i şer'iyye, fıkıh, fıkıh usulü, hukuk, adalet, hikmet, ahlak, had, ceza.

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Hukukun kapsamına ne gibi konuların girdiğini araştırınız.
2. Ahlak, fıkıh, mükellef kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.
3. Kamu yararı ne demektir? Araştırarak defterinize not ediniz.
4. Nisâ suresi 58 ve 135, Mâide suresi 8 ve Nahl suresi 90. ayetlerin meallerini defterinize yazınız.
5. İslam hukukunda bir hükme ulaşırken hangi kaynaklara başvurulduğunu araştırınız.

1. İslam Hukuku ve Mahiyeti

İslam hukuku deyince aklınıza neler geliyor?

Hukuk, hak kelimesinin çoğuludur. Hak, yasanın bireye tanıdığı şey veya kazanım anlamına gelir. Hukuk ise, yaptırım gücü olan ve toplumu düzenlemek amacıyla konulan kurallara denir. Dini-miz, Yüce Allah'ın gönderdiği emir ve yasaklarla insanın hayatını yaratılış gayesine göre düzenlemeyi amaçlar. Bu yönüyle İslam, birey ve toplum hayatına ilişkin bir hukuk sistemi ortaya koyar. İslam hukuku, kulun Allah'la (c.c.), insanlarla, toplumla ve devletle olan ilişkisini düzenleyen bir disiplindir.

İslam hukuku dinî literatürde daha çok **fıkıh** kavramıyla ilişkilidir. Kelime anlamı olarak fıkıh, bir şeyi bilmek ve iyi anlamak, derinlemesine kavramak demektir. Fıkıh; ibadetler başta olmak üzere, bir insanın diğer insanlarla kurmuş olduğu her türlü sosyal, iktisadi, kültürel ve siyasi ilişkiyi düzenleyen ilimdir. Kısaca İslam hukuku bir Müslümanın hayatının her alanını kapsar.¹

Her ilmin olduğu gibi fıkıhın da bir usulü ve yöntemi vardır. İslam dininin temel kaynaklarını ve hüküm elde etme metodlarını doğru kullanarak sonuca ulaşmaya çalışan ilme **fıkıh usulü** denir. Fıkıh disiplini, fıkıh usulünün kaideleri üzerine bina edilir.²

Fıkıhın, teorik ve metodolojik yönünü ifade eden fıkıh usulünün yanında, günlük hayattaki yansımalarına bakan bir yönü de vardır. Günlük hayatın pratik kısmı ile ilgilenen bu ilme ise **füruat** adı verilir. Fıkıh disiplini bir ağaca benzetilirse; fıkıh usulü kökler ve gövdeye, füruat ise dallara benzetilebilir.

Görsel 27: Kur'an-ı Kerim İslam Hukuku'nun temel kaynağıdır.

Füruat; ibâdât, muamelat ve ukûbât olmak üzere üçe ayrılır:

FÜRUAAT		
İbâdât (ibadetler)	Muamelat	Ukûbât
<ul style="list-style-type: none">• Temizlik• Namaz• Oruç• Zekât•	<ul style="list-style-type: none">• Kişiler ve kurumlar arası hukuki ilişkiler	<ul style="list-style-type: none">• Suçlar ve cezalar

¹ MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 95.

² MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 95.

Diğer İslami ilimlerde olduğu gibi fıkıh ilminin temelleri de Peygamber Efendimiz döneminde atılmıştır. Ancak müstakil bir disiplin olarak Müslümanların, zaman içerisinde ortaya çıkan sorunlara pratik çözüm arayışlarının bir sonucu olmuştur. Bu arayışlarda dinin temel kaynakları olan Kur'an ve sünnet yanında bu kaynaklar çerçevesinde akıl yürütme yöntemleri kullanılmıştır.

Fıkıh ve fıkıh usulü alanında birçok İslam alimi yetişmiştir. Bu alimlerin önde gelenlerinden biri İmam-ı Âzam Ebû Hanife'dir. Onun fıkıh konusundaki görüşlerini öğrencileri İmam Muhammed ve İmam Ebû Yusuf derlemiştir. İmam Şâfiî de er-Risâle adlı eseriyle fıkıh usulüne büyük katkıları da bulunmuştur.

2. İslam Hukukunun Temel İlkeleri

Bir hâkim hüküm verirken sizce nelere dikkat etmelidir?

İslam dininin ana kaynakları Kur'an ve sünnettir. İslam Hukuku'nun temel ilkeleri de bu kaynaklara dayanır. Fıkıh ilmiyle uğraşan kişi olan **fakih**, hüküm çıkarırken Kur'an ve sünnet doğrultusunda belirlenen ilkelere riayet etmelidir. Bu ilkelere bazıları şunlardır:

- Tekliflerde kolaylık
- Helallerde genişlik (Haramlarda sınırlılık)
- Adaletin gözetilmesi
- Cezalarda bireysellik
- Suç ve ceza arasında denge
- Kamu yararının gözetilmesi

2.1. Tekliflerde Kolaylık

Sizce Yüce Allah insana gücünün yetmeyeceği bir sorumluluk yükler mi? Niçin?

Teklif, Allah'ın (c.c.) kulunu bir işi yapma veya yapmama hususunda yükümlü tutması anlamına gelir. Herhangi bir hükmü yerine getirmekle yükümlü olan kişiye de **mükellef** denir. Kur'an'ın emir ve yasaklarına muhatap olan, akıl sağlığı yerinde ve ergenliğe ulaşmış tüm bireyler mükelleftir.

Bireyin özel şartları mükellefiyetin sınırlarını belirler. Sağlıklı bir bireyin yerine getirebileceği hüküm, o hükmü yerine getiremeyecek durumdaki bir hasta için hafifletilebilir veya tamamen kaldırılabilir. Örneğin sağlıklı bir bireye farz olan Ramazan orucu, oruç tutamayacak durumda hasta olan bir birey için, Ramazan ayından sonra ve iyileşince tutulmak üzere kolaylaştırılır. Oruç tutamayacak kadar yaşlı olanlar ve iyileşme umudu kalmayan hastalar için ise oruç tutma yükümlülüğü tamamen kaldırılarak fidyeye çevrilir.

Yüce Allah kullarını yaratan varlık olarak, aynı zamanda onları en iyi şekilde tanıyandır. Bu nedenle kulun gücünün sınırlarını gözeteerek teklifte bulunur. Dinimizde mükellefin durumuna göre emir ve yasaklarda kolaylık ve güç yetirebilirlik ilkesi esas alınır. Yüce Allah bu konuda “... **Din hususunda sizin üzerinize hiçbir zorluk yükledi...**”³ buyurmuştur. Yine konuyla ilgili olarak Yüce Allah, “**Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir...**”⁴ buyurmuştur. Ayrıca Hz. Peygamber, “*Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz.*”⁵ buyurarak dinimizde gerekli hususlardaki kolaylığa vurgu yapmıştır.

Görsel 28: Bireyin özel şartları, mükellefiyetin sınırlarını belirler.

ARAŞTIRALIM

Aşağıda verilen örnek doğrultusunda bir araştırma yaparak tekliflere, kolaylık sağlanan durumlara ve mükellefe tanınan kolaylıklara örnekler yazınız.

TEKLİF	ÖZEL DURUM	MÜKELLEFİN KOLAYLIĞI
Abdest	Yaralı Olma	Mesh Etme
Namaz	Yolculuk	Kısaltma
Oruç		
Kurban		

2.2. Helallerde Genişlik

“Eşyada aslolan mübah olmasıdır.” ve “Helal dairesi keyfe kâfidir.” sözlerinden ne anlıyorsunuz?

Yüce Allah yeryüzünü tüm canlıların rahatça yaşayabilmelerine uygun bir şekilde yaratmış, insanın tüm ihtiyaçlarını karşılayabileceği şekilde donatmıştır. Bunun yanı sıra insanı başıboş bırakmamış, peygamberleri aracılığıyla emir ve yasaklarını bildirmiştir.

Dinimizin emir ve yasaklarında amaç; iyilik, güzellik ve doğruluktur. Yüce Allah’ın emrettiği şeyler iyi ve güzel, yasakladığı şeyler de kötü ve çirkindir.

3 Hac suresi, 78. ayet.

4 Bakara suresi, 286. ayet.

5 Buharî, İlim, 11.

Dinimizce yapılması serbest bırakılmış hususlara helal, yapılması yasaklanmış olanlara haram denir. Helaller ve haramlar; yeme, içme, giyim, kuşam ve kazanç gibi hayatın tüm alanlarını kapsar. Ancak dinimizde helal alanı, haram alanından daha geniştir. Örneğin, Allah'ın (c.c.) insanlara bahsettiği birçok içecek helalken, sadece alkollü içecekler haram kılınmıştır. Yine yaratılan pek çok yiyecek helalken, domuz eti, leş ve kanı akmadan ölmüş hayvan eti gibi belli başlı birkaç yasak söz konusudur.

Normal şartlarda haram kılınmış fiiller dahi zaruret durumlarında, zaruret miktarı kadar ve geçici olarak mübah olabilmektedir. Böyle durumlarda "Zarûretler haram olan şeyleri mübah kılar."⁶ prensibine göre hareket edilir. Kur'an'da "**Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan, çokça esirgeyendir.**"⁷ buyrulurken bu konuya vurgu yapılmıştır.

Giyim-kuşam konusunda ise temiz ve israfa kaçmadan giyinmek gibi genel kurallar konulmuştur. Bunun dışında Kur'an'a aykırı olmadığı müddetçe insanların kültürel, coğrafi ve millî özelliklerinin gerektirdiği giyinme biçimlerine müdahale edilmemiştir.

Oyun ve eğlence konusunda dinimiz şans faktörüne bağlı, emeğe dayanmayan veya bir başkasının malını haksız bir şekilde elde etmeyi içeren oyun ve eğlence anlayışlarını yasaklamıştır. Bunlar kumar oynama, şans oyunları, canlılara zarar veren tehlikeli eğlence faaliyetleridir. Bunun dışında zekaya, beceriye veya bir yeteneğe dayanan ve bir başka varlığa da zarar vermeyi içermeyen tüm faaliyetler serbest bırakılmıştır. Bunlar ise spor müsabakaları, zekâ oyunları, bilgi ve yetenek yarışmaları gibi etkinliklerdir.

Dinimizde herhangi bir konuda helal ve haram koyma yetkisi yalnızca Yüce Allah'a ve O'nun elçisi Hz. Peygambere aittir. Bu nedenle helal ve haramlarla ilgili temel kaynaklarımız Allah'ın (c.c.) kelamı olan Kur'an-ı Kerim ile Allah (c.c.) Resulünün sünnetidir.

Görsel 29: Helal daresi, harama ihtiyaç hissettirmeyecek kadar geniştir.

⁶ Ahmet Cevdet Paşa, Mecelle, s.26

⁷ Bakara suresi, 173. ayet.

2.3. Adaletin Gözetilmesi

“Adalet mülkün temelidir.” sözünden ne anlıyorsunuz?

Adalet kavramı, hakka ve hukuka uygunluk, herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme gibi anlamları içerir. Ancak adalet kişisel anlayışlara göre değil, hukukun öngördüğü esaslara göre sağlanır.

Bireyin içinde yaşadığı toplumda kendi hak ve sorumluluklarının gereğini yerine getirebilmesi, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar sayesinde mümkündür. Bu kurallar bireyleri koruyan, eşitlikçi ve adil nitelikte olmalıdır. İnsanlar arası anlaşmazlıklarda, sorunun çözümü için bireysel kanaatler veya yöntemler değil, hukuki yollar kullanılmalıdır. Örneğin Hz. Peygamber, yaşadığı toplumun yanlış bir uygulaması olan kan davalarını kaldırmıştır. Kan davalarının yasaklanmasının muhtelif sebepleri olmakla beraber, temelde bireylerce gerçekleştirilen kanunsuz cezalandırmanın önüne geçilmek amaçlanmıştır.

Görsel 30 Adalet mülkün temelidir.

Adaletin sağlanmasında bir diğer husus, herkese eşit mesafede durmaktır. Aynı şartlarda, aynı fiili işleyen herkesin aynı yaptırma tabi olması esastır. Hüküm verirken birine karşı duyulan nefret veya hissedilen sevgi, verilecek kararı etkilememelidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bununla ilgili olarak **“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, büker (doğru şahitlik etmez), yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”**⁸ buyrulmaktadır. Hz. Peygamber de bir hırsızlık olayı karşısında **“Ey insanlar! (Allah) sizden önceki milletleri, içlerinden soylu birisi hırsızlık yaparsa onu bırakmaları, zayıf birisi hırsızlık yaparsa onu cezalandırmaları sebebiyle helâk etmiştir. Allah'a yemin olsun ki Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık etse mutlaka onun da elini keserdim.”**⁹ buyurmuştur.

2.4. Suçun Şahsiliği

Bir kişinin suçu nedeniyle suçsuzların da ceza görmesi sizce adil midir? Niçin?

Yüce Allah insanı hem iyiliği hem kötülüğü seçebilecek kabiliyette yaratmıştır. İnsana iyi ile kötü olanı ayırt edebilecek bir akıl ve irade gücü bahşetmiştir. Ancak insan arzu ve heveslerine kapılabilir ve sınırları aşır hataya düşebilir. İslam hukukunda kişiye emir ve yasaklarla Allah (c.c.) tarafından çizilen sınırlara ve konulan ölçülere hudûd denir. Allah'ın (c.c.) koyduğu bu sınırların

⁸ Nisâ suresi, 135. ayet.

⁹ Müslim, Hudûd, 8.

aşılması cezayı gerektirir. İslam hukukunda **had** kavramı, Allah (c.c.) hakkı olarak yerine getirilmesi gereken hususların aşılması durumunda uygulanan cezalar anlamında kullanılır.

Dinimizde insanlar yaptığı hatalar veya işlediği günahlar konusunda cezalandırılırken bireysel olarak değerlendirilir. Başka bir ifadeyle bir kişi anne, baba veya herhangi bir yakınının işlediği bir günah yüzünden kınanamaz veya cezalandırılmaz. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de "**Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenmez.**"¹⁰ buyrulurken cezaların şahsiliği ilkesine dikkat çekilmiştir. Peygamber Efendimiz de, "...Bilesiniz ki kişi ancak kendi suçundan ötürü cezalandırılır. Baba evladının suçundan, evlat da babanın suçundan dolayı cezalandırılmaz."¹¹ buyrulurken bu ilkenin önemini belirtmiştir.

2.5. Suç ve Ceza Arasında Denge

Suç ve ceza arasında sizce nasıl bir denge gözetilmelidir?

İnsan, yapısı itibariyle hataya düşebilir. Bir kişi, işlediği bir suçun boyutu ya da niteliğine denk bir şekilde ceza görmelidir. Bir suç; suçun niteliği, işleniş şartları ve sebepleri çerçevesinde değerlendirilir. Suçu işleyen kişiye verilen ceza da suçun niteliği ile orantılı olmalıdır.

Suçun niteliğini belirleyen bazı unsurlar vardır. Örneğin suç işleyen kişinin çocuk olması ile yetişkin olması; ruhsal sağlığının yerinde olması ile akli dengesinin bozuk olması gibi durumlar suçun karşılığı olan cezanın niteliğini değiştirir. Suç kabul edilen fiilin bir saldırı olması ile bir müdafanın gereği olması da yine suçun niteliğini belirleyen unsurlardandır. Suçtan doğan zararın boyutu da suç hakkında hüküm verirken önemlidir. Zararın boyutu, telafi edilebilirliği, bireysel veya kamusal boyutu suçun niteliğini etkiler. Örneğin bir suç, kamusal boyutta bir zarara yol açmışsa cezası daha fazla olur. Yine suçu işleyen kişinin niyeti de suçun niteliğini belirlemek açısından göz önünde bulundurulması gereken hususlardandır. Kişinin, suçu kasıtlı olarak işlemesi ile dikkatsizlik veya kontrolsüzlük sonucu gerçekleştirilmesi, belirlecek cezayı da değiştirecektir.

Görsel 31: İslam hukukuna göre suç ve ceza arasında denge olması gerekir.

BİLGİ KUTUSU

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ
وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.

(Bakara suresi, 190. ayet.)

Dinimizde cana ve canlıya zarar vermek haramdır. Fakat bazı durumlar vardır ki; hayati risk içeriyorsa kişinin kendisini koruması meşru kabul edilir. Bu duruma nefsi müdafaa denir. Bu gibi durumlarda gerçekleşen fiil, birine zarar vermeyi içerse de nefsi müdafaa kapsamına gireceğinden cezada indirim veya muafiyet gerektirir.

¹⁰ Necm suresi, 38. ayet.

¹¹ Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 9.

2.6. Kamu Yararının Gözetilmesi

Kamu yararı ifadesinden ne anlıyorsunuz?

Dinimiz dünya ve ahirette insanın mutluluğunu amaçlar. Bu mutluluğu gerçekleştirmek için kul hakkını gözetmek esastır. Toplum yararı anlamına gelen kamu yararını ihlal etmek kul hakkını zedeler. Toplumsal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumda bazı kurallara uygun hareket etmelidir. Böylece insan hem kamu yararını hem de kul hakkını gözetmiş olur.

Bireysel hakları kullanırken ve sorumlulukları yerine getirirken kamu yararı gözetilmelidir. Bireysel menfaat ile kamu menfaati çatıştığında, kişilerden kamu yararına göre hareket etmesi beklenir. Ancak bunu yaparken bireysel haklar da gözetilmelidir. Örneğin bir yerleşim yerinde ihtiyaç duyulan yol, hastane ve okul gibi bir kamu hizmetinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan arazi özel mülkiyetse, bedelinin kişiye devlet tarafından ödenmesi suretiyle kamulaştırılması gerekir. Böylece bireysel haklar da korunarak kamu yararı gözetilmiş olur.

Görsel 32: Kamu yararını tesis için büyük yatırımlar yapılır.

Kamu yararı, toplumun faydasına bir durumu içermekle beraber; toplumun zararına olmayanı da ifade eder. Yapılan bir uygulamada kamunun yararının yanı sıra, zarar görmemesi de gözetilmelidir. Örneğin kamu yararı düşünülerek inşa edilecek bir fabrikanın, o bölgeye sağlayacağı istihdam ve üretimle ülkenin kalkınması amaçlanır. Bu faydalar elde edilirken çevreye zarar vermemek için gerekli tedbirlerin alınmasına da özen gösterilmelidir. Çünkü her iki durum da kamu yararıyla yakından ilişkilidir.

3. İslam Hukukunun Kaynakları

Sizce Müslümanlar karşılaştıkları sorunları öncelikle hangi kaynaklara başvurarak çözmelidirler?

Hukukta bir hüküm vermek için delil gereklidir. Yani hâkimin hükme nasıl ulaştığını gösteren meşru bir dayanağının olması gerekir. Bu delilin de bir kaynağı olmalıdır. İslam hukukunun dayandığı kaynaklara **edille-i şer'iyye** denir.

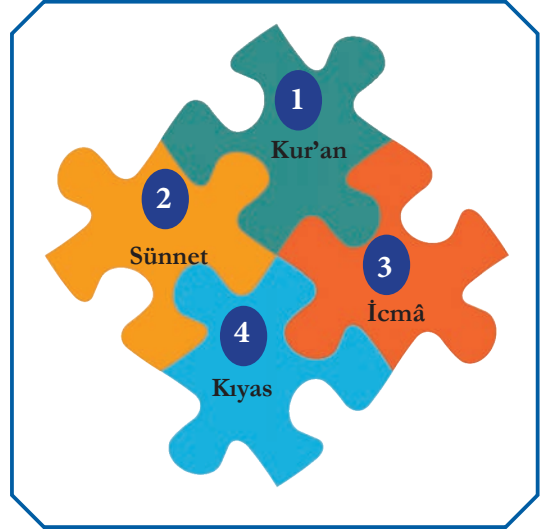
İslam hukukunun ilk temel kaynağı, Allah'ın (c.c.) sözü olan **Kur'an-ı Kerim**'dir. Kur'an-ı Kerim, bizzat Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarını içerdiğinden, tabii olarak İslam hukukunun da temel kaynağı olmuştur. İslam hukukunun ikinci temel kaynağı ise Hz. Peygamberin söz, davranış ve onaylarını içeren **sünnet**idir. Kur'an ve sünnetin İslam hukukunun temel kaynakları oluşunu Yüce Allah şöyle vurgular: **"...Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir."**¹²

¹² Nisâ suresi, 59. ayet.

Hz. Peygamber Kur'an'da anlaşılmayan hususları açıklamış ve uygulamalı olarak sahabeye göstermiştir. “Ben namazı nasıl kıılıyorsam, siz de öyle kılın.”¹³ buyurmuştur. Ayrıca Peygamber Efendimiz sahabeye sözlü ve uygulamalı açıklamalarının yanı sıra onaylarıyla da ümmete yol göstermiştir. Örneğin su bulamadığı için teyemmüm alarak namaz kılan ve sonra da namazını yeniden kılma konusunda tereddüt yaşayan bir sahabinin durumunu anlatmasından sonra, ona “*Namazın tamamıdır.*”¹⁴ diyerek teyemmüm abdestiyle kılınan namazın, su bulunduğu sonra iade edilmesine gerek olmadığı hükmünü bildirmiştir.

İslam hukukunun bir diğer kaynağı ise ümmetin fikir birliği ettiği görüşleri ifade eden **icmadır**. “**Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygambere karşı çıkar ve müminlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.**”¹⁵ ayeti icmaya delil olarak gösterilir. İcmanın ortaya çıkışı Hz. Peygamberin “*Ümmetim asla dalâlette birleşmez. Bundan dolayı (Müslümanlar arasında) ihtilâf gördüğünüzde çoğunluğa uyun.*”¹⁶ hadisine dayandırılır. İcma, Kur'an ve sünnetten sonra başvurulacak bir hüküm çıkarma yöntemidir. Yani Kur'an-ı Kerim'de açık ve net bir hükümlerle belirtilmeyen veya Peygamber Efendimizin söz ve davranışlarında bulunamayan durumlar için Müslümanların büyük çoğunluğunun görüşü esas alınır. İslam dünyasında icma genellikle Hz. Peygamberin vefatından sonraki dönemlerde gelişen yeni durum ve sorunların çözümünde başvurulan bir kaynak olmuştur.

İslam hukukunda kabul edilen dördüncü kaynak **kıyas**tır. Kıyas; Kur'an, sünnet ve icmada doğrudan bir hüküm bulunmayan bir mesele hakkında; ilk üç kaynak doğrultusunda, mukayese yöntemiyle akıl yürütülerek yeni bir hükme ulaşılmıştır. “**Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?**”¹⁷ ayetiyle içki yasaklanmıştır. İslam alimleri bu ayette haram kılınan içkiyi, benzer maddelere kıyas ederek onların da haram oldukları sonucuna varmışlardır. Örneğin uyuşturucu maddeler içki gibi “aklı kullanmaya engel” olduğundan kıyas yöntemiyle onların da haram olduğu hükmüne ulaşılmıştır.

ARAŞTIRALIM

Ahmet Cevdet Paşa (ö.1895), Osmanlı'nın son dönemlerinde tarih, hukuk, siyaset ve edebiyat alanlarına katkılarda bulunmuş önemli bir devlet adamıdır. Ahmet Cevdet Paşa, İslam hukukunun derlenmesi ve kanunlaştırılması çalışmalarına “Mecelle” adlı eserle öncülük yapmıştır.

Siz de Ahmet Cevdet Paşa hakkında bir araştırma yaparak, hukuk alanındaki çalışmalarıyla ilgili bilgiler toplayınız.

¹³ Buharî, Edeb, 27.

¹⁴ Ebû Davud, Taharet, 128.

¹⁵ Nisâ suresi, 115. ayet.

¹⁶ İbn Mâce, Fiten, 8.

¹⁷ Mâide suresi, 91. ayet.

4. Hukuk ile Ahlak İlişkisi

Sizce hukuk, ahlak olmaksızın toplumsal huzuru sağlayabilir mi? Niçin?

Hukuk kelimesi Arapça'da hak kelimesinin çoğuludur. Terim olarak bireyin davranışlarını ve toplumu düzenleyen gelenek, görenek, töre ve inanç gibi çeşitli kaynaklara dayanan ve yaptırım içeren kurallara denir. Ahlak ise bireyin fitrat, huy, karakter gibi kişilik özelliklerinin tümünü kapsayan bir kavramdır.

Hukuk, toplumsal bir varlık olan insanın kendisine ve başkalarına zarar vermeksizin, toplum içerisinde insan olmanın gereğine göre yaşaması için sınırlar çizer. Yani hukuk, bir arada yaşamak durumunda olan insanların ahlaki ilkeler doğrultusunda yaşamalarını tesis etmek üzere vardır.

Hukuk dışsal, ahlak ise içsel bir dinamiktir. Hukuk, insanların ahlaki eylemlerde bulunmalarını vicdanlara bırakmayıp, herkesi toplum içerisinde yaşamının gerekleri noktasında zorlar ve yaptırım uygular. Ahlaki olgunluğa ulaşmış bireyler, bir konuda herhangi bir yaptırım olsun veya olmasın insan olmanın gereğine göre hareket ederken, bu olgunluğa ulaşmamış bireylerde ahlaki davranış, hukukun yaptırım gücüyle gerçekleşir.

İslam hukuku, Allah'ın (c.c) emir ve yasaklarına uygun olarak bireysel ve toplumsal hayatı düzenlemeyi amaçlar. Kişiyi dünya ve ahiret hayatında iyiye, güzele ve doğruya ulaştırmayı hedefler. Ahlak da bu hedeflere ulaşmayı öngörür. Ancak ahlakın vicdanlara hitap eden yönü ağır basarken hukukun dışsal yaptırım gücü ve cezaları ön plana çıkar.

Dinimizde gerek ahlakın gerekse hukukun amaçladığı hedeflere ulaşmak için ahlaki ve hukuki kurallara uymak bir gerekliliktir. Dinimizin emirleri, yapan ve buna muhatap olan kişiye iyilik ve güzellik sağlar; yasakları ise kötülükten ve çirkinlikten korunmayı sağlar.

BİLGİ KUTUSU

Hikmet: Bilgelik, yerindelik, isabet etmek ve uygunluk anlamlarına gelen hikmet temel değerlerden biridir. İnsanın Allah'ı (c.c) gereği gibi bilmesi ve kişiyi cahilce davranışlar yapmaktan alıkoymasına sebebiyle bilgelik olarak da anlamlandırılmıştır. Hikmet kavramının, fıkıh, adalet ve ilim kavramlarıyla yakından ilgisi vardır. Hikmet, derin anlayış sahibi olma, dinin inceliklerini bilme anlamı bakımından fıkıh kavramıyla alakalıdır. Her şeyi yerli yerine koyma anlamı yönünden adalet kavramıyla, bilmek manası açısından da ilim kavramıyla ilişkilidir.

bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 138.

TARTIŞALIM

Hukuk mu ahlak için gereklidir, yoksa ahlak mı hukuk için gereklidir? Arkadaşlarımızla tartışınız.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Hukuk nedir? Kısaca açıklayınız.

.....

.....

2. İslam hukukunun temel ilkelerini açıklayınız.

.....

.....

3. İslam hukukunun kaynakları nelerdir? Kısaca açıklayınız.

.....

.....

4. İslam hukukunun temel kaidelerine örnekler veriniz.

.....

.....

5. Hukuk ile ahlak arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

.....

.....

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi İslam hukuku ile doğrudan ilgili değildir?

- A) İbadet B) İnanç C) Mükellefiyet D) Ukubat E) Sanat

2. "Ümmetim asla dalâlette birleşmez. Bundan dolayı (Müslümanlar arasında) ihtilâf gördüğünüzde çoğunluğa uyun." (İbn Mâce, Fiten, 8.)

Yukarıdaki hadis aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?

- A) Kıyas B) İcmâ C) Nass D) Kur'an E) Sünnet

3. Aşağıdakilerden hangisi edille-i şer'iyeden biri değildir?

- A) Kur'an B) İcmâ C) Sünnet D) Mecelle E) Kıyas

4. Aşağıdaki durumlardan hangisi "Bir işte zorluk ortaya çıkarsa kolaylaştırılma cihe-tine gidilir." kaidesine örnek olamaz?

- A) Yara üzerini mesh etme
B) Hastalıkta orucu kazaya bırakma
C) Maddi durum yetersizliğinde kurban kesememe
D) Zorluk durumlarında namazı terk etme
E) Suyun bulunmadığı yerde teyemmüm yapma

5. Aşağıdakilerden hangisi İslam hukukunun temel ilkelerinden biri değildir?

- A) Tekliflerde Kolaylık
- B) Adaletin Gözetilmesi
- C) Mülkiyet Ortaklığı
- D) Helallerde Genişlik
- E) Cezalarda Bireysellik

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun kelimelerle doldurunuz.

(teklif, icmâ, adalet, edille-i şer'iyye, mükellef, kıyas)

1. İslam hukukunun temel kaynaklarına denir.
2. Dini emirlere, bu emirlerden sorumlu olan kişilere denir.
3. mülkün temelidir.
4., ümmetin fikir birliği ettiği görüşleri ifade eden bir kavramdır.
5. Kur'an ve sünnetteki bir hükümden akıl yürütme yoluyla yeni bir hükme ulaşma yöntemi-ne denir.

BULALIM

KELİME BULMACA

A	G	F	H	D	I	J	H	U	D	A	T	İ	M	B	H	I	D	C
H	K	I	Y	A	S	F	M	Ğ	İ	H	F	E	I	C	A	İ	E	H
I	J	T	D	L	B	I	C	İ	A	I	A	F	K	L	M	D	A	L
E	C	A	I	A	H	E	I	M	L	C	E	I	M	L	I	H	C	J
B	D	N	F	A	K	İ	H	E	İ	U	M	B	İ	L	İ	U	A	İ
L	H	E	J	M	E	L	C	A	M	A	D	A	F	L	A	F	A	U
A	U	T	İ	B	İ	I	B	J	İ	A	D	U	I	I	D	A	H	İ
Ü	L	B	C	D	F	H	F	E	U	M	N	I	K	A	C	J	C	İ
C	A	F	L	F	F	U	F	F	A	F	U	E	I	A	İ	U	İ	H
S	I	U	Ğ	U	A	K	A	H	L	J	A	U	H	A	D	A	B	I
P	İ	H	A	J	C	U	İ	İ	Ğ	I	E	F	A	İ	F	Ğ	I	L
I	H	İ	J	B	I	K	L	İ	D	U	A	H	L	A	K	C	J	C
C	E	Z	A	İ	U	İ	B	E	A	L	İ	E	B	I	A	U	F	İ
I	H	F	A	F	D	J	İ	I	D	F	İ	D	I	A	D	M	A	F
E	I	U	S	Ü	N	N	E	T	İ	K	J	A	C	E	E	L	E	A
U	B	U	A	F	A	L	F	L	Ç	A	F	İ	U	C	L	U	U	A
İ	S	F	B	E	C	F	İ	U	F	L	İ	L	E	F	İ	M	F	U
B	F	A	F	L	İ	A	S	A	İ	İ	Ğ	U	B	N	L	A	U	A
İ	H	I	A	Ğ	A	B	I	A	B	C	I	A	L	A	T	L	A	F
I	L	B	A	U	F	L	A	İ	F	A	L	C	U	İ	F	A	İ	U
H	F	İ	E	A	H	Ü	K	Ü	M	N	A	E	İ	B	H	İ	Ğ	C

Aşağıdaki kelimeleri yandaki tabloda bulunuz.

- KIYAS
- TEKLİF
- FIKİH
- AHLAK
- HÜKÜM
- SUÇ
- HUKUK
- HAD
- CEZA
- SÜNNET
- DELİL
- FAKİH